

הדרגת היוזמי

מסכת עבודה זרה דף מז – דף מו

כא תשרי – כב תשרי התשע"א

דף מז ע"ב

י) גמ', יש נעבד במחובר אצל גבוה וכו'. פירש רש"י בד"ה ואם תמצו לומר יש נעבד, דמיבעיא ליה אם יש נעבד, ואפילו אם יש, מיבעיא ליה, אם מכשירי קרבן בקרבן. אמנם בחידושי הרמב"ן פירש, דודאי מכשירי קרבן בקרבן, ולא קמיבעיא ליה אלא ביש נעבד במחובר אצל גבוה, מי אמרינן דומיא דבעלי חיים דאסורין לגבוה, או דלמא התם גזירת הכתוב הוא, אבל הכא ילפינן "אלוהיהם על ההרים ולא ההרים אלוהיהם", לא שנא הדיוט ולא שנא לגבוה.

יא) תוס' ד"ה יש נעבד במחובר אצל גבוה, נראה לי וכו'. ביאר המהר"ם, דמלשון הגמ' דמיבעיא לן "אבניו מהו למזבח", משמע, דלא מיבעיא לן אלא גבי מכשירי קרבן, אבל בקרבן גופיה פשיטא דפסול, דומיא דבהמה דמותר להדיוט ופסול למזבח. והא דקאמר יש נעבד במחובר, בלשון פשיטותא קאמר, והכי קאמר, אף על גב דפשיטא לן דיש נעבד במחובר בקרבן, במכשירי קרבן איבעיא לן, ואהא אתו התוס' לומר, דהמדקדק בלשון הגמ' לא מפרש כן, דמדקאמר בלשון הבעיא "יש נעבד במחובר" וכו', משמע דמבעיא לה, דאף דבעלי חיים אסורים לגבוה, יש לחלק בינם לבין מחובר, והא דאבעיא ליה ב"אבניו מהו למזבח" דהיינו מכשירי קרבן, הוא קיצור לשון לכלול בו את ב' האיבעיות, יש נעבד במחובר, ומכשירי קרבן בקרבן. וגם הרמב"ן והריטב"א הביאו להאי פירושא ודחו ליה כך.

יב) גמ', קל וחומר וכו' אינו דין שאסור במחובר לגבוה. התוס' לעיל (מה). ד"ה כל מקום הביאו ירושלמי (בפ"ג ה"ה) שהקשה, אם כן איך בנו את בית המקדש מאבני ארץ ישראל, והלא עבדו בהם הגויים עבודה זרה קודם שנכנסו לארץ, ונאסר לגבוה אף במחובר כדמסיק הכא. ומשני, דנבנה על פי נביא כדכתיב "יעל דוד כדבר גד אשר דיבר ביד ה'" (דברי הימים א כא יט). וביאר בחידושי הרמב"ן (הכא), דגלוי וידוע לפני הקדוש ברוך הוא שלא נעבד, וכן כתב בחידושי הר"ן. והמלא הרועים הוסיף להקשות, בית שני היאך נבנה, והלא אין לך כל תלם בארץ ישראל שלא העמיד עליו אחאב עבודה זרה והשתחוה לה, כדאיתא בסנהדרין (קב:), ומסתמא גם להרים פלחו. ותירץ, דאזלינן בתר רובא, ואף דהוי קבוע, כיון שאין האיסור ניכר במקומו לא חשיב קבוע, כמו שכתבו התוס' בפסחים (ט: בד"ה היינו.

יג) גמ', שם. כתבו התוס' בתמורה (כח: בד"ה ומה, דהוא הדין דהוה מצי למעבד האי קל וחומר לאסור נעבד לגבוה, ומה אתנן שמותר להדיוט אסור לגבוה ואפילו בעלי חיים, נעבד שאסור להדיוט, קל וחומר שיאסר לגבוה. וכתב התורת חיים (הכא) דאיצטרין האי קרא למידק הא להדיוט שרי.

יד) גמ', שם. הקשה הלחם סתרים, למאי דכתב הרמב"ם (פ"ג מאיסורי מזבח ה"ז), דבכל הפסולין שעבר והקריבם למזבח, אין לוקה עליהם, אבל באתנן לוקה. אם כן, איכא למיפרך, מה לאתנן שכן לוקה עליו אם הקריבו, תאמר בנעבד שאין לוקה עליו. ואין לומר דמלקות גופא נילף בקל וחומר, דהא אין מזהירין מן הדין.

טו) תוס' ד"ה ואי משום, בסוה"ד, אי נמי וכו' לבית חצוב במערה. הקשה

היעב"ץ, הא קרא ד"לא תביא" משמע דאיירי בתלוש. ותירץ, דהיינו שלא יחצוב ויקעקע המערה להביא מאבניה לבנין בית ה'.

טז) גמ', וכל היכא דאיכא קולא וחומרא וכו' וקפרינך רבי עקיבא לקולא וכו'. פירש רש"י בד"ה דרבי אליעזר, דאתקפתיה דרב פפא מאו חילוף, דקפרינך רבי עקיבא לקולא דאין שוחטים בשבת ופטר מפסח, ונקט רישא דמילתא, דהיינו הזאה, ועיקר קושייתו מסיפא. אבל בחידושי הרמב"ן פירש, דפירכא דרב פפא מרישא דמתניתין, דאיפליגו לענין הבאתו מחוץ לתחום וחתרכת יבלתו, דלרבי אליעזר דוחין שבת קל וחומר משחיטה, ולרבי עקיבא אין דוחין שבת, ויליף מהזאה, ופריך רב פפא לרבא, דרבי עקיבא היה צריך להשיב לחומרא, ולהוכיח משחיטה.

יז) רש"י ד"ה דתנן השיב רבי עקיבא, משום אתקפתיה דרישא דמילתא נקט וכו'. ביאר המהרש"א, משום דבפסחים (סה:): תנן ברישא, "השיב רבי עקיבא הזאה תוכיח" ובסיפא תנן "אמר לו רבי עקיבא או חילוף", ועיקר פירכיה הכא מסיפא דאו חילוף [דפריך משחיטה, ועיין באות הקודמת], ונקט הכא בגמ' "השיב רבי עקיבא הזאה תוכיח", משום דבעי למינקט לישנא ד"השיב". יח) תוס' ד"ה כשנרבעו ולבסוף עיברו, וגבול יש לה וכו', ביאר המהר"ם, דקשיא להו, מאחר שנרבעו היאך נתעברו, והלא בהמה הנרבעת נעקרת כדאיתא לעיל (כב:), ועלה כתבו, דגבול יש לה, דבת ג' שנים אינה נעקרת, כדאיתא לעיל (כד:). [ועיין בחידושי הריטב"א לעיל (כד:). שכתב, דפעמים שנרבעת ואינה נעקרת. ולפי דבריו אפשר ליישב הכא אליבא דכולי עלמא, דהיתה מן המיעוט שאינה נעקרת (א.ב.א)].

דף מז ע"א

א) תוס' ד"ה הכא מעיקרא חטים והשתא סולת, תימה הכא משמע וכו'. בחידושי הריטב"א תירץ, דהתם טעמא אחרינא הוא, כיון דכתיב "גם", ולריבויא אתא, ומסתבר טפי לאוקמי ריבויא אשינוייהם משום דהוא יותר בכללם מולדותיהם, ולעולם חטים וקמח הוי שינוי טפי מלידה.

ב) גמ', המשתחוה לדקל לולבו מהו למצוה וכו' מי מאיס כלפי גבוה או לא. כתבו בתוס' ד"ה מי מאיס או לא, דריש לקיש אית ליה שפיר דרבא (בסוכה לא:): דלולב של עבודת כוכבים לא יטול ואם נטל כשר, דהתם מיירי קודם ביטול, ובדיעבד יצא, דמצוות לאו ליהנות ניתנו, אבל הכא מיבעיא ליה אי מאיס לכתחילה או לא. וכן תירץ הראב"ד. אמנם הרמב"ן דחה תירוצם, דמדאמרינן "לענין מצוה בלגבוה דמי", משמע דאיירינן אפילו לפוסלו בדיעבד, דלגבוה ודאי אפילו בדיעבד פסול, דהא פשט רבא לעיל (מו:): מאתנן דפסול. ומשום הכי מסיק, דריש לקיש לית ליה דרבא, וכן לית ליה הא דרב יהודה (בראש השנה כח:), דשופר של עבודת כוכבים לא יתקע ואם תקע יצא. ועיין באות הבאה.

ג) גמ', שם. הרי"ף לא הביא להא דריש לקיש, וכן לא הביא את דברי רבא בסוכה (לא:), דאם נטל כשר. וכתב הר"ן (כ. מדפי הרי"ף) בשם הרמב"ן, דאפשר שסמך על מה שכתב בראש השנה (ו. מדפי הרי"ף) את דברי רב

יהודה דאמר (שם כח.) גבי שופר של עבודה זרה דאם תקע יצא.

ד) תוס' ד"ה מי מאיס או לא, אבל הכא מיירי אחר ביטול. כתב המהרש"א, דלאו דוקא אחר ביטול, דהוא הדין בדבר שמותר מעיקרו, דהא אליבא דרבנן איירי הכא, דאף בנטעו ולבסוף עבדו שרי אף בלא ביטול, ואפשר דנקטו האי לישנא, משום דרב דימי דמוקי לה באשירה שהיתה אסורה וביטלה.

ה) גמ', באשירה שביטלה קמביעיא ליה יש דיחוי אצל מצוות או אין דיחוי, וכו'. כתב בחידושי הרמב"ן, דמשמע מהא דפשיט מדרב פפא, [דאיירי בגוונא דמתחלה נראה הדם לכיסוי קודם שנתכסה ואחר כך נדחה], דאביעיא דהכא בהאי גוונא איירי דעבד לאילן וביטלה, [כדאיתא בסוכה (לג):] דבהאי גוונא הוי נראה ונדחה, משום דנראה בכניסת יום טוב], אמנם כתב, דאין נראה לו לומר דאיירי בכהאי גוונא. אלא רב דימי סתמא מיבעיא ליה וסתמא פשיט ליה, ולא דייקנין במאי מיירי אי בדחוי מעיקרא או בנראה ונדחה. וכן כתבו בתוס' ד"ה אשירה, דהספק כאן בדחוי מעיקרא.

ו) רש"י ד"ה אשירה, וביטלה כדאמרין במתניתין (לקמן מח.) נוטל מה שהחליף. העיר הרש"ש, דלשון "ביטול" משמע דאיירי בשל עובד כוכבים דמהני בה ביטול, וכגון שנטעו מתחילה לכך, וביטול דידה היינו קירסום או זירוד כדתנן לקמן (מט:), ומה שפירש רש"י, נוטל מה שהחליף, אין זה ביטול, אלא היינו ששורף את הגדל באיסור.

ז) תוס' ד"ה אשירה, ומוקי לה ואפילו אשחור מערב יום טוב וכו'. הקשה הרש"ש, דלישנא ד"אפילו" קשה, דאדרבה, דוקא בעינן לה, מפני שהוא דחוי מעיקרו, אבל אשחור ביום טוב דהוי נראה ונדחה, לא. וכתב, דאפשר לדחוק, דהכי קאמרי, דאפילו תימא דמיירי דאשחור מערב יום טוב כדמסיק התם (בסוכה לג:), תפשוט מיהא לכל הפחות דדחוי מעיקרא כי הכא לא הוי דיחוי.

ח) בא"ד, ויש לומר וכו'. אמנם בחידושי הרמב"ן כתב, דבאמת פשטינן שם האי ספיקא.

ט) גמ', היינו בעיא דרמי בר חמא. כתב בחידושי הרמב"ן לעיל (מו.), דהיינו בעיא דיש שינוי בנעבד אצל גבוה [והכא נמי איכא שינוי כדפירש רש"י ד"ה תכלת לכהנים, ותוס' ד"ה היינו], דאילו בעיא קמייתא דהמשתחוה להר אבנו מהו למזבח, התם לא מיבעיא לן אלא ביש נעבד במחובר, ולא במכשירי קרבן, דהא ודאי כקרבן הוו. אבל לדעת רש"י לעיל (מו:) ד"ה ואם תימצוי לומר, דאיבעיא לן נמי במכשירי קרבן אי כקרבן דמו יש לומר דהיינו בעיא דהכא.

י) תוס' ד"ה היינו בעיא דריש לקיש, שהרי נשתנה על ידי טויה. עיין ברש"י ד"ה תכלת לכהנים, שכתב, דהשינוי הכא הוא כשצובעין אותו, וכתב הרש"ש, דתוס' לא פירשו כן, משום דבצביעה פליג רבי שמעון בבבא קמא (צג:), דלא הוי שינוי.

יא) תוס' ד"ה קרניה, ורבינו יהודה מפרש דהיא דמנחות בשל משה דוקא קאמר. אמנם בתוס' זבחים (סח.) ד"ה כשהוא. ותוס' במנחות (כח.) ד"ה חצוצרות הקשו מהא דתנן בתמיד (לג:), ושתי חצוצרות של כסף בידם,

משמע דאף לדורות של כסף היו.

יב) גמ', דקנבעי מארעא. כתב המהר"ם, דיש לגרוס "מארעיה", דהיינו מקרקע שלו ואין לרבים חלק בו.

יג) תוס' ד"ה לא צריכא, דאילו היו יוצאים וכו' הוו מים של רבים ואינן נאסרים. הקשה הרש"ש, מהא דאיתא בנדרים (מב.), אדם אוסר דבר שלו לכשיצא מרשותו.

יד) רש"י ד"ה מי שהיה כותלו, בסוה"ד, והבית עצמו נעבד. כתב המהר"ם, דהכריחו לפרש כן, משום דקתני בסיפא דאבנו מטמאים, ואי הבית עצמו לא היה נעבד דהוי גופיה עבודת כוכבים לא היה מטמא. אמנם הרמב"ם בפירושו המשניות (בהקדמה לסדר טהרות) כתב, דאיירי הכא בטומאת משמשי עבודה זרה. [ואמנם הכי איתא להדיא בשבת (פג:), דמשמשי עבודה זרה נמי מטמאים (א.י.ג.)].

דף מז ע"ב

טו) מתני, נידון מחצה על מחצה. פירש רש"י בד"ה נידון מחצה על מחצה, אותו חלק של עבודת כוכבים אינו עולה לו בכניסת ד' אמות אבל חלקו עולה לו. בחידושי הרמב"ם פירש בשם הירושלמי (פ"ג ה"ו) דקאי אסיפא דאבנו מטמאים כשרץ, וקאמר, דחצי שלו מותר ואינו מטמא. אמנם רש"י בד"ה אבנו עציו ועפרו כתב, דאפילו חלקו מטמא. ועיין באות הבאה. וכתבו בחידושי הרמב"ם והריטב"א (בדעת הירושלמי) וכן כתב הר"ן (כ: מדפי הרי"ף), דדוקא במכיר האבנים שכנגדו, אבל בשאינו מכירן, הכל אסור דאין ברירה באיסורים, ואף על גב דבכותל של ב' שותפין רשות שניהם שוה בו, ויש לכל אחד שותפות אף בחלקו של השני, בשלו ושל עבודה זרה אינן כן, דמסתמא על דעת כן נשתתפו, דתרוייהו בהכי ניחא להו, ישראל ניחא ליה כדי שלא יאסר הצד שכנגדו, ובני עבודה זרה ניחא להו, כדי שלא ישתחוו אלא לחלקם. והרמב"ן כתב, דכן הוא לדעת רש"י בד"ה אבנו עציו ועפרו. וכתב הר"ן, דפשטא דמתניתין כרש"י, דהא לא קתני בבא דאבנו מטמאים וכו', אלא לבתר בבא דנידון מחצה על מחצה. והרמב"ם (פ"ח מעבודה זרה ה"ה) כתב, דחלקו מותר בהנאה.

טז) רש"י ד"ה אבנו עציו ועפרו, אפילו חלקו לפי שאין ברירה. ביאר התוס' יו"ט, אף דברבנן יש ברירה, הכא משום חומרא דעבודה זרה אמרו דאין ברירה, כדאשכחן כיוצא בזה במתניתין דביצה (י.), ועיין באות הקודמת מה שביאר הרמב"ן בדעת רש"י.

יז) בא"ד, שם. הקשה בחידושי הגרע"א, דהא בשעה שהיה הכותל קיים, היה ניכר ומבורר חלק המותר בצד שלו, וחלק האסור בצד של עבודה זרה, אלא דלאחר נפילה נתערבו, ובהא לא שייך כלל ענין ברירה, כמו שכתבו התוס' בתמורה (ל.) ד"ה ואיך.

יח) רש"י ד"ה נדה מטמאה במשא, דכתיב וכל הנוגע בכל כלי אשר תשב עליו אלמא טמיתיה לכלי אשר נשא אותה. הקשה בהגהות הב"ח (אות ג), דרש"י בשבת (פב:) בד"ה נדה מטמאה במשא פירש, דאיירי באדם הנושאה,

אסור, ופירש רש"י שם (מז:): ד"ה בקבר, דכוותיה בעבודה זרה בית שבנאו לשם עבודה זרה אסור, דתלוש ולבסוף חברו הוי תלוש לענין עבודה זרה, וקבר לעבודה זרה איתקש. [ועיין באות הבאה]. והמצפה איתן תירץ, **דבירושלמי** (פ"ג ה"ז ובשבת פ"ט ה"א) רבי יוחנן פליג עליה.

(כו) גמ', אלמא קסבר תלוש ולבסוף חברו כתלוש דמי וכו' בנאו אף על פי שלא השתחוה. כתב רש"י בסנהדרין (מז:): בד"ה בקבר, דבית שבנאו לשם עבודה זרה נאסר, משום דתלוש ולבסוף חברו הוי כתלוש, ותמה השער המלך (פ"ג מאישות ה"ג), מהמהבואר הכא דהאי טעמא לא הווי אלא במשתחוה לבית אסרו, אבל בנאו מתחלה לכך, בלאו האי טעמא נאסר.

(כז) תוס' ד"ה אי הכי, גבי בימוס נמי איכא למפרך הכי וכו'. תירץ בחידושי הרמב"ן, דבשלמא סיפא לא איצטריך לאשמועינן השתחוואה [דהא בתלוש מיירי], אבל רישא איצטריך לאשמועינן דתלוש ולבסוף חיבורו כתלוש דמי.

(כח) מתני', העמיד עליו עבודת כוכבים וסילקה הרי זו מותרת. פירש רש"י ד"ה העמיד עליה עבודת כוכבים, לפי שעה ולא הקצה את האבן לבימוס, וסילקה הרי זו מותרת ואין צריכה ביטול. ובחידושי הרמב"ן פירש, שסילקה הגוי וזה הוא ביטולה, וכיון שביטלה ביטל נמי משמשיה, והוא הדין אם ביטל העבודה זרה עצמה. וכן כתב בעל המאור (כ: מדפי הרי"ף). ועיין לעיל באות כג.

דף מח ע"א

(א) מתני', גידעו ופיסלו לשם עבודת כוכבים. כתב בחידושי הרמב"ן לעיל (מז:): בשם הראב"ד דגידעו ופיסלו, היינו לעבדו, דאי להעמיד עבודה זרה תחתיו, אין האילן נאסר כבית שבנאו להכניס בתוכו עבודה זרה, משום דבית הוי כתלוש, כדאיתא לעיל (שם), ואילן הוי כמחומר. ועוד, שאין העמדתם תחתיו אלא לצל, ותחת האילן הוא פרוץ מכל צדדיו. והקשה עליו הרמב"ן, דבתים ואבנים ואילנות, שלשתן בלשון אחד ובענין אחד נשנו, וכמו דבתים ואילנות מפרש הראב"ד (שם), דאיירי אף בבונה להעמיד, הכי נמי באילנות. וכן כתב הר"ן (כ: מדפי הרי"ף).

(ב) מתני', העמיד תחתיה עבודת כוכבים ונטלה. כך גרסו הרא"ש (סימן ז'), והרמב"ם בפירוש המשניות, (ובפ"ח מעבודת כוכבים ה"ד). ופירש בחידושי הריטב"א, ד"נטלה" ישראל או גוי, וכל זמן שלא נטלה אסורה מדרבנן. וכמו שנתבאר לעיל (מז: אות כג). אבל הרמב"ן והר"ן (כ: מדפי הרי"ף) גורסים "ובטלה", ומפרשי, דנטע האילן להעמיד תחתיו עבודת כוכבים ונעשה משמש, ואינו מותר עד שיבטל גוי את העבודה זרה עצמה. והריטב"א הוכיח כגירסא ראשונה, דדמיא לתרי בבי דרישא בבתים ואבנים (לעיל מז:), דאיירי בנטלה כמבואר שם ברש"י ד"ה הכניס לתוכו עבודת כוכבים, וברש"י ד"ה העמיד עליה עבודת כוכבים. [והר"ן הוכיח מכאן, דאיירי בביטל העבודה זרה עצמה, וממילא ביטל משמשיה].

(ג) תוס' ד"ה גידעו ופיסלו אין לא גידעו ופיסלו לא, תימה הא דלא משני וכו'. בחידושי הרמב"ן תירץ, דבשלמא רישא דג' בתים (לעיל מז:), איצטריך

וכן בזב. והוסיף הרש"ש, דהלא אין שייך משא אלא באדם, כדתנן בזבים (פ"ה מ"ב), והאי קרא דמיייתי רש"י במיוחדים למושב איירי ומטעם מדרס.

(ט) תוס' ד"ה אבניו, ואפילו למאן דאמר אין עובדים לשברים. פירש המורה"ם, דאם כן, כיון דנשתברה ונפל הכותל נתבטלה העבודת כוכבים [כדאיתא לעיל (מא:)], ומותר אפילו בהנאה. וכן מבואר בירושלמי (פ"ג ה"ו). ובר"ן (כ: מדפי הרי"ף).

(כ) בא"ד, כגון שהיתה עבודת כוכבים של ישראל. הקשה הרש"ש, הא עבודת כוכבים אינה מטמאה לאיברים כדאיתא בשבת (פב:), [ואם כן, אף דביטול ליכא, מכל מקום אין האבנים טמאים כיון דהוו איברים]. והביא את דברי הרמב"ם (פ"ו מאבות הטומאות ה"ה), דבמשמשין אף שקצץ מהם כזית מטמא, וחמורים מאשירה עצמה. ובי"ת אשירה עצמו אבניו וכו' מטמאין, וביאר הרש"ש, דאתי ליישב קושיית תוס', דבית דינו כמשמשין, והם חמורים יותר. [ועיין ברמב"ם בפירוש המשניות (בהקדמה לסדר טהרות) שפירש להדיא לתמניתין דאיירי במשמשין, ועיין באות הבאה].

(כא) מתני', בית שבנאו מתחלה לעבודת כוכבים. פירש רש"י בד"ה בית, והיו עובדין את הבית עצמו. וכן כתבו התוס' ד"ה בית. אבל בחידושי הרשב"א וחידושי הרמב"ן פירשו בשם הראב"ד, דהוא הדין אם בנאו להעמיד בו עבודה זרה, שנאסר מיד, ואף שלא השתחוה לו, לפי שהבית מיוחד לעמידת עבודה זרה, הרי היא כתוספת עבודה זרה ואסורה מיד. וכן פירש בג' אבנים במתניתין דלהלן. והקשה עליו הרמב"ן מהא דאיתא לעיל (יט:), דמשמשין לכולי עלמא אין נאסרים עד שיעבדו, וכמו שהכריחו התוס'. ועיין מה שכתבנו לקמן (מח:). באות ב.

(כב) מתני', נוטל מה שחידש. פירש רש"י ד"ה נוטל מה שחידש, אם באו ישראל לבטלו כו' שאין נאסר אלא חידוש וכו'. וביאר הר"ן (כ: מדפי הרי"ף), דליכא לפרושי דעובד כוכבים "נוטל מה שחידש" ומדין ביטול, דאם כן למה לי שיטול כל מה שחידש, בכל דהו סגי כדתנן לקמן (טט:).

(כג) מתני', הכניס לתוכה עבודת כוכבים. פירש רש"י בד"ה הכניס לתוכו עבודת כוכבים, דאין עובד את הבית עצמו, ולא הקצהו לתשמיש עבודת כוכבים אלא לפי שעה הכניס לתוכו עבודת כוכבים. וביאר הר"ן (כ: מדפי הרי"ף), דכיון דלא נעשה אלא לתשמיש עראי, אינו נאסר משום משמשי עבודת כוכבים. והא דקתני "והוציאה", דכל זמן שהיא בתוכה, מיתסר מדרבנן, גזירה משום בית קבוע. ואם הכניס דרך קבע אינו מותר עד שיוציאנה עובד כוכבים, דבכך מבטל לה וביטל נמי משמשיה.

(כד) תוס' ד"ה בית, בתוה"ד, הא גבי תפילין אמרינן צר ביה ולא אומניה. ביאר הרש"ש דכוונתם לדייק דדווקא צר ביה ולא אומניה הא אומניה נמי אסור ולא בעינן שיעשנו מתחילתו לכך. אמנם העיר, מדוע לא הביאו התוס' מהא דאיתא התם להדיא ברישא, האי סודרא דאומניה וכו' צר ביה תפילין אסור.

(כה) גמ', המשתחוה לבית אסרו. הרי"ף השמיט הך מימרא. וביאר השער המלך (פ"ג מאישות ה"ג), דסמך אמה שכתב בסנהדרין (טו), דקבר של בנין

הרי"ף), מדקתני רישא "לא ישב", ובסיפא "לא יעבור", דמותר לעבור בצלה, וטעמא, משום דמדינא, אפילו ישיבה הוה לן למישרי כל היכא דלא קמיכוין, דאפילו באפשר ולא קמיכוין שרי, כדאיתא **בפסחים** (כה:), אלא דחיישינן שמא ישהה בישיבה ואתא לכווני, אבל בהעברה בעלמא דליכא למיחש שמא ישהה, שרי. **והרש"ש** דחה הדיוק מלשון לא ישב, דיש לומר, דמשום סיפא דאם ישב טהור נקט ישיבה.

ח) מתני', היתה גוזלת את הרבים ועבר תחתיה טהור. פירש רש"י ד"ה **ועבר תחתיה טהור**, דהך טומאה דרבנן היא, והיכא דגוזלת את הרבים לא גזור דרבנן. אמנם **בחידושי הראב"ד** פירש, דכיון דרגל רבים מצוין שם, מסתמא לא הניחו תחתיה תקרובת עבודת כוכבים, ולכך אין מטמאה באהל. [ואתני שפיר אפילו אי הוויא טומאה אורייתא] **ובחידושי הריטב"א** הוכיח **מהירושלמי** (פ"ג הי"א), כדברי רש"י. ועיין באות הבאה, ובאות יד.

ט) רש"י ד"ה ועבר תחתיה טהור, דהך טומאה דרבנן היא וכו' והיכא דגוזלת את הרבים לא גזור רבנן. וכן כתב **הרמב"ם** (בפ"ו מאבות הטמאות ה"א) **ובפירוש המשניות** (בהקדמה לסדר טהרות), דטומאה זו מדרבנן. ועיין באות הקודמת. אמנם **בתוס' חולין** (יג:), ד"ה **תקרובת עבודת כוכבים** איתא, דלרבי יהודה בן בתירא טומאת אהל דעבודה זרה מדאורייתא היא, וטעמא דבגוזלת את הרבים טהור, משום דהא אמרה הגמ' להלן דאי אפשר דליכא תקרובת, היינו חששא בעלמא ובגוונא דגוזלת הרבים לא חשו לה רבנן.

י) תוס' ד"ה לא ישב בצלה, אבל אשירה עשויה לצל. ביארו **התוס' בפסחים** (כו.) ד"ה **שאני היכל**, משום דהוי דרך הנאתה.

יא) בא"ד, אי נמי חומרא דעבודת כוכבים שאני. **התוס' בפסחים** (כו.) ד"ה **שאני היכל** כתבו, משום דגבי עבודה זרה לא כתיב "אכילה". [ולכאורה יש לומר דכונתם, כמו שכתבו **לעיל** (יב:), ד"ה **אלא**, דמשום הכי לקי אף בשלא כדרך הנאתן, ככלאי הכרם].

יב) גמ', לא נצרכה אלא לצל צלה וכו' צל קומתה. פירש רש"י ד"ה **לצל צלה**, בתוה"ד, וכל זמן שלא עברה מדת אורך הצל את מידת גובה קומת האילן הצל עב וחשור, מכאן ואילך הצל דק וקלוש והיא צל צלו. וכתב הר"ן (כא. מדפי הרי"ף), דכדבריו איתא **בירושלמי** (פ"ג הי"א). אמנם הביא, **הרמב"ם** (פ"ו מעבודת כוכבים הי"א) מפרש, דצלה היינו צל קורתה, וצל צלה היינו צל השריגים והעלים שלה. [וכן פירש **בפירוש המשניות**]. ותמה עליו מן הירושלמי. וביאר הב"ח (יורה דעה קמב סעיף ט), מדנקט תלמודא בסתם, דצלה הוא צל קומתה, ולא חילק בין שחרית וערבית לאמצע היום, מכלל דכל היום חשיב צל קומה צלה, ולא חשיב צל צלה אלא צל השריגים והעלים. ומכל מקום לפירוש רש"י אף צל השריגים והעלים שבגובה האילן חשיב צלה.

יג) גמ', והא קא משמע לן דאפילו לצל צילה לא ישב וכו' מכלל וכו' לא וכו'. **הרמב"ם** (פ"ו מעבודת כוכבים הי"א) פסק דמותר לישיב בצל צילה, [ועיין באות הקודמת מהו צל צילה], ואסור בצל קומתה. ותמה הר"ן (כא. מדפי הרי"ף), דבסוגיין משמע שאסור, ואפילו לישנא בתרא מסקינן, דאפילו

לאשמועינן בנה אף על פי שלא השתחוה, למימר דעבודה זרה של גוי אסורה מיד, וסיידו וכיירו איצטריך לאשמועינן, דאף שלא חידש בגופה נאסר מה שחידש, ומציעתא דאבנים קא משמע לן, דאף שחידש בגופה של אבן לא נאסרה כל האבן, וכדאמר **לעיל** (שם), אלא סיפא דאילנות למאי אתיא, וס"ד, דאתי לאשמועינן, גדעו ופיסלו אין לא גדעו ופסלו לא, למימרא דלא נאסרו גידוליו בהשתחוה משום דהוי מחובר, דאי סלקא דעתך דנאסר אפילו בהשתחוה, ליתני הכי, לאשמועינן, דאף שאין נאסר במחובר להדיוט, גידולים אסורים, ומשום הכי נמי לא סלקא דעתין לשנויי גידעו ופסלו איצטריכא ליה כדמסיק. עוד כתב, וכן כתב **הריטב"א**, דניחא ליה לאוקמי למתניתין כרבנן, ליישב דברי שמואל דאמר דאיהו כרבי יוסי בר יהודה.

ד) בא"ד, והכי נמי מצינו דחשבינן ליה לתלוש וכו' ואילן דבר הנשרש בקרקע חשבינן למחובר. הקשה **הגרעק"א** (בגליון הש"ס), אמאי לא הוכיחו מסוגיין, דמשתחוה לבית אסרו, ומשתחוה לאילן לא נאסר לרבנן, וגם לרבי יוסי בר יהודה לא נאסר עיקרו. [ולכאורה יש ליישב, דאטו להוכיח אף לשיטת רש"י **לעיל** (מה:), ד"ה **אילן שנטעו**, דפליגי בנטעו גרעין, אבל בנטעו אילן הכי נמי באילן אסור, וליכא לאוכוחי מסוגיין, אף דלפירוש התוס' שם דפליגי בגוונא דנטע האילן שפיר מוכח. (א.י.ג.)].

ה) גמ', ובעיקרו פליגי דרבי יוסי בר יהודה סבר עיקרו נמי אסור ורבנן סברי עיקר אילן שרי. כתב **בחידושי הריטב"א**, דכן גרס רש"י ד"ה **ובעיקר אילן פליגי**, והא דאמרין להלן בגמ', "איפוך רבנן לדרבי יוסי בר יהודה וכו'", היינו, דרבנן יסברו כוותיה בדרשא דקראי דו"אשריהם תשרפון" "ואשריהם תגדעון" וכדפירש **ברש"י ד"ה איפוך**. אבל **הראב"ד** גרס, דרבי יוסי בר יהודה סבר עיקר מותר ורבנן סברי עיקר אילן אסור, וכן גרס **רבינו חננאל**, והיינו, דרב אשי בעי לאפוכי לרבנן ורבי יוסי בר יהודה. וכן הא דאמר להלן איפוך וכו' היינו נמי להפוך את כל שיטתם.

ו) גמ', ואיזוהי אשירה שנחלקו בה רבי שמעון וחכמים וכו'. פירשו **בחידושי הרמב"ן והריטב"א**, דפלוגתייהו, אם חידשה תורה אשירה [דנאסרת אף דמחוברת], גם לעניין משמשין או לא, דרבי סבר דלא נתחדש לענין משמשין, ולכך דוקא אם עובדין לאילן האילן אסור, אבל אם עובדים לצורה אין האילן אסור מדין משמשין, ורבנן סברי דאף לענין משמשין יש דין אשירה, ולכך, אף בעובדין לצורה שתחתיו, אסור האילן מדין משמשין. והריטב"א הביא עוד מפרשים, דלכולי עלמא אין דין אשירה במשמשין, כיון דמחובר הוא, ופלוגתייהו, כדמבואר **בירושלמי** (פ"ג הי"י), דאם בודאי עובדין את הצורה ואת האילן, דברי הכל אסור, ואם בודאי שאין עובדין את האילן, דברי הכל מותר, ופליגי בסתם, דרבנן סברי דבסתמא שעובדין את הצורה שתחת האילן עובדים נמי לאילן, ולרבי שמעון לא. ועיין בריטב"א שדחה הראיה מהירושלמי.

דף מח ע"ב

ז) מתני', לא ישב בצלה וכו' ולא יעבור תחתיה. דקדק הר"ן (כא. מדפי

הרי"ף בשם הרמב"ן, והריטב"א, דלמא לעולם אימא לך דזהו גורם מותר בדיעבד, מיהו לכתחילה אסור דהא מתניתין דירקות בימות הגשמים לכתחילה הוא דאסור, ובערלה נמי תנן דלכתחילה אין נוטעין. ותירץ, דכי אסרינן לכתחילה בערלה, הני מילי בנוטע בידיים דהוי כמבטל איסור לכתחילה, אבל במתניתין גבי נבייה דהנאה דממילא היא, לא דמי למבטל איסור כלל, ואפילו לזרוע לכתחילה הוי ליה למישרי, ומדאסר, שמע מינה דסבירא ליה דאסור. אמנם התוס' ד"ה ורבנן סברי, פירשו בשם רבינו שמואל דזבל הנבייה המהנה לגדל היינו עם זבל הקרקע שהוא של היתר. והתוספות הרא"ש ביאר, שזבל הנבייה אינו בעין, דנתבטל בקרקע שנודבלה ונתרוה ממנה ומטל ומטר, ובו הוא זורע, והוה כאוכל בהמה שנתפטמה בכרשיני עבודה זרה ומלחלוחית היתר.

יט) גמ', שם. עיין באות הקודמת, והקשה התוס' הרא"ש לפי מה שביאר, עדיין יאסר לזרוע לכתחלה כיון דידע שהנבייה תפול על הזרעים, והוה כמכניס בהמתו לחצר על מנת שתתפטם מכרשיני היתר, וכרשיני עבודה זרה המעורבים יחד. ותירץ, שהנבייה הנושרת על הזרעים אינה מטיבה להם אלא מיבשן, דדוקא כשהזבל מתערב עם העפר מדשן את הארץ וטוב לזרעים הנזרעין בו. ועל כן ביאר דהאי דקאמר שהנבייה נושרת עליהם לאו דוקא עליהם, אלא נושרת תמיד על העפר ומדשנו.

כ) תוס' ד"ה ואין נוטעין אגוז של ערלה, בתוה"ד, ובא ר' יוסי לאשמעינן שאם נטעוהו אף בדיעבד כל הגדל ממנו אסור. ביאר המהר"ם דלשיטתם הא דאמרינן, "ומודה רבי יוסי שאם נטע והבריך והרכיב מותר", היינו, אם נטע ואחר כך הבריך או הרכיב, וכמו שביארו התוס' לקמן (מט). ד"ה שאם נטע והבריך, דבנטע לבד אסור וליכא היתר דזהו גורם, שאין שניהם מענין אחד, [וכמו שכתבו בתוס' ד"ה רבנן וסברי]. אבל לרש"י בד"ה שאם נטע, היינו שאם נטע או הבריך או הרכיב, דבנטע בלבד נמי איכא היתר דזהו גורם. ועיין לקמן (מט). מה שכתבנו באות ג.

כא) בא"ד, שם. הא דשרי לרבנן בדיעבד. ביאר המהר"ם, דסברי, דאפילו אילן היוצא מהאגוז עצמו מותר, דלא אסרה תורה אלא פרי ולא אילן הנטוע ממנו.

דף מט ע"א

א) רש"י ד"ה והבריך והרכיב, דזהו גורם מותר. הקשו בחידושי הרמב"ן והריטב"א והר"ן (כא. מדפי הרי"ף) היכי שייך למימר זהו גורם גבי הברכה, הא הברכה באילן אחד הוא. ותירץ הר"ן, דאיתא בראש השנה (ט): דשייך ערלה אף בהברכה, אלמא דהברכה כתחילת נטיעה היא, ומן הדין היה לאוסרה ומדשריא הכא מוכח, דמשום זהו זהו גורם שרי.

ב) בא"ד, והכי נמי אמרינן בעלמא ילדה שסבכה בזקנה בטלה. הקשו התוס' ד"ה שאם נטע והבריך, דההיא אפילו למאן דאמר "זהו גורם אסור", מותר, כיון שבטלה בזקנה. ותירץ הר"ן (כא: מדפי הרי"ף), דדא ודא אחת היא, דטעמא ד"זהו זהו גורם" מותר, לפי שנתבטל האיסור בהיתר, כי היכי

בצל צילה לא ישב. ותירץ, דהרמב"ם גרס בלישנא בתרא, "לא נצרכה אלא לצל קומתה", מכלל דבצל צלה ישב. וכתב, דכן נראה מהרי"ף (שם), שלא כתב כל השקלא וטריא דצל צילה. וכן פסק הרמ"ה. והב"ח (יורה דעה סימן קמב סעיף ט) תירץ, דבירושלמי (פ"ג הי"א) מתיר לישב בצל צילה. ובסוגיין נמי לישנא בתרא דחיייה בעלמא הוא.

יד) גמ', מאי טעמא אי אפשר דליכא תקרובת עבודת כוכבים. הקשה התוס' יו"ט (אמתניתין), אמאי לא קאמר דהאילן גופיה עבודת כוכבים ומאהיל עליו, דהא לא שאני בין דבר אחר, מאהיל על המת ועליו, או שהמת עצמו מאהיל עליו, כדתנן בערויות (פ"ג מ"א). ואין לומר, דדוקא תקרובת מטמאה כמת ולא עבודה זרה עצמה, דהא כתיב "זבחי מתים", אם העבודה זרה עצמה בודאי הויא כמת, ורבי יהודה נקט תקרובת לרבותא, וכל שכן עבודה זרה עצמה. ותירץ, דגמ' נמי דנקטה, "אי אפשר דליכא תקרובת", לרבותא נקטה, דאפילו משום האי חששא איכא למיחש. וכתב, דלתוס' בחולין (יג): ד"ה תקרובת, דטומאת עבודה זרה מדאורייתא, והא דבגזולת את הרבים אם עבר תחתיה טהור, משום דתקרובת אינו אלא חשש, ובגזולת לא גזרו רבנן, אכתי קשה, אמאי לא יטמא מצד שמאהיל עליו האילן. ומשום הכי כתב, דדוקא בתקרובת איכא טומאה, ולא בעבודה זרה עצמה.

טו) גמ', אמר ליה לשמעיה אריהטני וכו' לעולם דליכא דרכא אחרינא ואדם חשוב שאני. כתב הרמב"ם (פ"ז מעבודה זרה הי"א), ואם אין דרך אחרת עובר תחתיה כשהוא רץ. והקשה הר"ן (כא. מדפי הרי"ף), דהא לא בעינן רץ אלא באדם חשוב. והלחם משנה (שם) הקשה, אמאי לא הזכיר הרמב"ם דהיינו דוקא בגזולת את הרבים, דהסוגיא דוקא בהא איירא. וכתב, דקושיא חדא מיתרצא בחבירתה, דסוגיין איירי דוקא בגזולת את הרבים, ומשום הכי דוקא באדם חשוב בעינן רץ, אבל באינה גזולת את הרבים מעליא דרגא, ולכולי עלמא בעינן רץ, והרמב"ם מייירי בין בגזולת בין באינה גזולת, משום הכי לא פירט בחשוב דוקא. [ולכאורה צריך עיון דאם כן מדוע לא חילק הרמב"ם בין גזולת לאינה גזולת.

טז) גמ' הא דאיכא דרכא אחרינא הא דליכא דרכא אחרינא. הקשה בחידושי הריטב"א בשם הרמב"ן, דאפילו בדאיכא דרכא אחרינא אמאי אסור, הא הוי אפשר ולא קמיכוין, ושרי, כדאיתא בפסחים (כה:). ותירץ הרמב"ן, כיון דודאי נהנה מהצל, חיישינן דלמא מתהני בכונה ולא אדעתיה. ובשם הרשב"א כתב, דלא קשיא כלל, דסוגיין לענין טומאה איירא, ולא לאיסור. אמנם בביאור דעת הרמב"ן הכריח הריטב"א, דסוגיין לענין איסורא איירא, עיין שם. והריטב"א תירץ, דמאי דשרינן בפסחים, אפשר ולא קמיכוין, הינו בעובר מבחוץ והריח נכנס בחוטמו, אבל הכא שעובר תחתיה ממש, כל היכא דאית ליה דרכא אחרינא, נראה שהוא מויד ומתכוין להנאה.

יז) תוס' ד"ה התם דקאזיל לאיבוד, בסוה"ד, דלא שכיח שיבוא לזיבול בזרייה לרוח שאין נופל כל כך ביחד. ובתוס' ר"י מבירינא ביאר, דהטעם משום שאין דרך זרעים לצמוח בו.

יח) גמ', וסבר רבי יוסי זהו גורם אסור והתנן וכו'. הקשה הר"ן (כא. מדפי

פירש רש"י לעיל (בעמוד א) ד"ה אפה את הפת, שיוליך דמי עצים. ובתוס' (שם) ד"ה יולין הנאה הקשו, דאם כן אפילו בלא נתערבה נמי יולין הנאה לים המלח וישרי. ולכך פירשו, דיוליך הנאת הפת. והר"ן (כב. מדפי הרי"ף) והרמב"ן בחידושו כתבו, דלדעת רש"י, גם בלא נתערב סגי בהולכת הנאת עצים לים המלח. והרמב"ן פליג והוכיח מהא דתנן לקמן (עד.) יין נסך שנפל לבור, כולו אסור בהנאה, רבן שמעון בן גמליאל אומר, ימכר כולו, חוץ מדמי יין נסך שבו. ואמרינן עלה בגמ', דהלכה כרבן שמעון בן גמליאל, ומסקינן, אמר רב נחמן, הלכה למעשה, יין נסך, יין ביין אסור, חבית בחבית מותר, סתם יינם, אפילו יין ביין מותר. אלמא דאי איכא בודאי תערובת של עבודת כוכבים לא עבדינן כרבן שמעון בן גמליאל, למוכרו לגוי חוץ מדמי יין נסך, והוא הדין בדידן, בפת שיש בה עצי איסורא, אם היא בעינה דלא נתערבה באחרות, אין לנו למוכרה חוץ מדמי איסור שבה, וכל שכן דלא נתיר בתקנת הולכה כרבי אליעזר, דאילו בתקנתו דרבן שמעון בן גמליאל, אינו נהנה מן האיסור כלל, והכא נהנה ממנו לאחר פדיונו. אבל הר"ן כתב בשם הרז"ה (כב. מדפי הרי"ף), דיש לומר להיפך, דאף דפסקינן התם דיין ביין אסור, הכא בתקנתו של רבי אליעזר שרי, משום דהכא כיון שמוליך הנאה לים המלח הרי הוא כאילו נפדה איסור עבודת כוכבים, דאף שאין עבודת כוכבים יוצאת מידי איסורא בפדיון, הכא כיון דמדאורייתא בטיל, הקילו חכמים בכך דנחשביה כאילו הועיל בו פדיון, אבל בההיא דרבן שמעון בן גמליאל, כיון שהאיסור עדיין בתוכו, אין להתיר ליקח דמים מיין שנאסר בודאי מחמת תערובתו. ודחה בכך ראיית הרמב"ן, ופירש כרש"י. ועיין באות הבאה.

ט) מתני', שם. עיין באות הקודמת. והר"ן (כב. מדפי הרי"ף) רצה להוכיח כפירוש רש"י מדקתני מתניתין, "יולין הנאה לים המלח", דאי כתוס' דדוקא בנתערבה איירי, הוה ליה למימר, יולין דמי אחד מהם לים המלח. אמנם כתב, כיון דאף לדעת תוס' והרמב"ן, דאיירי דוקא בנתערב, ויולין דמי הפת, כיון שאין צריך להולין כנגד כל הפת, דאינה נעשית איסור בעצמה, שפיר קאמר, "יולין הנאה". עוד דחה לראיית הרמב"ן מההיא דרבן שמעון בן גמליאל, מדאמרינן בגמ', לא שנו אלא פת אבל חבית לא, ופירש רש"י ד"ה אלא פת, משום דלא מינכרא ביה איסור ממש, אבל חבית איתיה לאיסורא בעיניה, אם כן אין ללמוד, מדלא שרינן בההיא דרבן שמעון בן גמליאל יין ביין, דהכי נמי לא שרינן אותה פת עצמה בהולכת דמי עצים, דהא תערובת עצים בפת קילא טפי, משום דאין בפת תערובת האיסור עצמו, אף על גב דאמרינן (פסחים כו:) יש שבח עצים בפת, היינו לומר שהוא חמור מ"זה וזה גורם", אבל ליכא ממשות איסור.

י) מתני', נתערבה באחרות כולן אסורות. ביאר המאירי לעיל (בעמוד א), דהיינו משום חומרא דעבודת כוכבים. וכן כתב הר"ן (לו. מדפי הרי"ף), והוכיח מהירושלמי (פ"ה ה"ב), דמפרש הא דתנן לקמן (עד.), דיין נסך אסור תערובתו במשהו, ועבודת כוכבים ועורות לבובין אסרינן תערובתן במשהו, משום שנאמר "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם" (דברים יג יח). אבל הר"ש בערלה (פ"ג מ"ז) פירש, דהיינו משום דבר שבמנין, ואתיא כרבי עקיבא

דבטל איסור בהיתר על ידי תערובת, ואם כן שפיר דלמאן דאמר זה וזה גורם אסור ליכא דינא דילדה שסבכה בזקנה בטלה.

ג) [תוס' ד"ה שם נטע (הב)], ואם תאמר מאי שנא גידולי אגוז וכו'. התוס' כאן מקשים לשיטתם שכתבו לעיל (מח:): בד"ה אין נוטעין, דרבי יוסי אסור בדיעבד בנטע. אמנם לדעת רש"י (שם) ד"ה שאם נטע, דגם בנטע מתיר רבי יוסי לא קשיא.

ד) בא"ד, ויש לומר וכו'. וקשה לפי זה מאי טעמא דרבנן דשרו. ותירץ בתוס' ר"י מבירינא, דסברי כרבנן בפסחים (כו:), דשרו בהנאה בששורף הערלה ונהנה מהאור, דלא הוה אלא עפרא בעלמא, ואפילו לרבי דאוסר, היינו משום שדולקין והוי בעין, אבל הכא בטל כל האגוז וכלה בקרקע.

ה) בא"ד, שם. הקשו הרש"ש והמצפה איתן, הא בתרומה נמי איכא איסור הנאה על ידי כילוי, כדאיתא בשבת (כו:), וכן בטבל, כמו שכתבו התוס' (שם) ד"ה אין מדליקין. ותירץ הרש"ש, דאין אסור אלא אם כן מתכלה עתה תוך כדי הנאתו, אבל היכא דכבר כלה האיסור ואחר כך באה ההנאה, כגון בזריעה דהכא, דהאילן בא לאחר כילוי הפרי, שרי. והמצפה איתן כתב עוד, דלפי מה שמשמע מתוס' לקמן (סו:): ד"ה אמר רבא, דהנאה של כילוי אינה אסורה אלא מדרבנן, אתי שפיר. ודלא כמו שכתב המשנה למלך (פ"ב מתרומות ה"ד), בדעת התוס' דהוא מדאורייתא.

ו) גמ', שדה תזרע. ביארו התוס' ד"ה שדה תזרע, וכגון שאין הזבל בעין ומותר כדפרישית. וביאר בתוס' ר"י מבירינא, דאם היה הזבל בעין אסור היה לזרוע לכתחילה, אף על פי שאם גדלו כבר הזרעים היה זה וזה גורם ומותר. וכן ביאר התוס' הרא"ש. אמנם בחידושי הריטב"א תירץ, דלא אסרו לכתחילה אלא כשעושה מעשה לכתחילה בגורם דאיסורא [דהיינו כגון שלוקח הנאה בידים מהאיסור], אבל הכא שכבר נודבלה השדה, חשיב כדיעבד. [ועיין לעיל (מח:): אות יח]

ז) רש"י ד"ה אלא לעולם, בתוה"ד, לדבריהם דרבנן קאמר להו לדידכו דקאמרינו זה וזה גורם אסור דקאמרי אבל לא בימות החמה מפני שהצל יפה להן. והתוס' לעיל (מח:): ד"ה ורבנן כתבו, דלא דמי לזה וזה גורם, כיון דאותה הנאה שהצל עושה אין הקרקע עושה. וכן כתבו החידושי הריטב"א (שם) והר"ן (כא: מדפי הרי"ף). אמנם כתבו דלמסקנא דשמעתין הדרינן מהך סברא, וסבירא לן זה וזה גורם מותר אפילו היכא דהאי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי. וכמו שפירש רש"י כאן. אמנם הר"ן כתב בשם הרמב"ן, דאף למסקנא נמי סבירא לן להאי סברא דכהאי גוונא זה וזה גורם אסור לכולי עלמא, [וכן משמעות דברי תוס' ד"ה שאם נטע והבריך, ולעיל (מח:): ד"ה ואין] והא דאמרינן הכא, "לדבריהם דרבנן קאמר", לאו משום מאי דאמרו "אבל לא בימות החמה", אלא משום דאמרו אף היא נעשה זבל, גבי שוחק וזורה לרוח, מכלל דסבירא להו זה וזה גורם אסור.

דף מט ע"ב

ח) מתני', אפה בו את הפת וכו' רבי אליעזר אומר יולין הנאה לים המלח.

חדא נמי וכו'. אמנם המלא הרועים ביאר על פי מאי דאיתא לקמן (נא), דלמאן דאמר עבודת כוכבים של עובד כוכבים אינה אסורה עד שתיעבד, האבן האחרונה הנורקת למרקוליס, מותרת מעיקר הדין כיון דלא נעבדה, אלא משום דלא ידעינן מאי היא, כולן אסורות. ורבי ישמעאל סבירא ליה לקמן (נא): דאינה נאסרת עד שתיעבד, והאחרונה שריא ומשום הכי באחת רחוקה מותרת, דנראה שהיא האחרונה ולכך היא רחוקה, הלכך לטעמיה נקט אחת.

דף נ ע"א

א) גמ', מאי בצד צד ד' אמות. פירש רש"י ד"ה מרוחקות, בתוך ארבע אמות. וכן פירשו התוס' ד"ה במקורבות אסורות. אבל בחידושי הריטב"א פירש, דהיינו חוץ לארבע אמות. ועיין עוד בדבריו להלן שכתב, דאם מרוחקות יותר מארבע אמות, אפילו רבי ישמעאל שרי, ומה דאסר הכא היינו בצד ד' אמות ממש. ועיין להלן אות ד.

ב) גמ', ורבנן סברי אין עושין מרקוליס קטן בצד מרקוליס גדול. כתב בחידושי הריטב"א, דכיון דמרוחקות ניהו, נהיינו חוץ לד' אמות, כמו שנתבאר באות הקודמת], לאו מיניה נפול, ואי משום דלמא נזרקו לו, בהא ליכא למיחש לאיסורא, דבתוך ד' אמות הויין גידול העבודה זרה, אבל חוץ לד' אמות לא הוו אלא תקרובת, ואינן נאסרות, דלא הוו כעין פנים, כדאיתא להלן, ולמאי דלא סבירא לן להלן הכי, יש לומר דקא סלקא דעתך, דכל שנורקות חוץ לד' אמות, אפילו תקרובת לא הוו.

ג) גמ', ורמינהי אבנים שנשרו מן המרקוליס כו' לא תימא שנשרו אלא שנמצאו. הקשה בחידושי הריטב"א, למאי דקא סלקא דעתך דנשרו ממש, אמאי שרי בשאינן נראות. ותיריך, דקא סלקא דעתך, דכל שנרחקו ממנו עד שאין נראות עמו, סברי רבנן, דמרקוליס מסלק קלונו מהם, ורבי ישמעאל סבר דכיון דשלש הם וחזו למרקוליס קטן, לא מסלק קלונו מהם.

ד) גמ', וסבר רבי ישמעאל שתים מותרות וכו'. כתבו התוס' ד"ה וסבר רבי ישמעאל, דהוא הדין דהוה מצי לאקשוויי, וסבר רבי ישמעאל ג' אבנים חוץ לד' אמות מותרות. אבל בחידושי הריטב"א כתב, דמג' לא קשיא לן, דהא מוכח להלן בגמ' דכל שהוא חוץ לד' אמות, מרוחקות קרי להו, ואסר להו רבי ישמעאל. ועיין באות א, דתוס' הכא, ותוס' ד"ה במקורבות אסורות לא סברי הכי. וכן משמעות דברי רש"י ד"ה בתפיסה אחת.

ה) גמ', כאן בתפיסה אחת כאן בב' תפיסות. עיין מה שפירשו רש"י ד"ה בתפיסה אחת, ותוס' ד"ה במקורבות אסורות, דלא הדר ביה ממאי דאמר לעיל, דבמרוחקות לא תלינן דמיניה נפול. ובחידושי הריטב"א נמי כתב, דלא פליג רבא אשינויא קמא דרב יצחק, דהא הגמ' לא אמרה אלא אמר רבא, וסיכום הדברים, דהיכא דנשרו ודאי, לעולם אסורות לכולי עלמא אפילו אחת, ואפילו מרוחקות טובא, ולא נחלקו אלא בנמצאו כשהן מרוחקות ממנו ארבע אמות, דרבנן שרו ואפילו הן שלש ואפילו בתפיסה אחת, ורבי ישמעאל אסר אפילו באחת ושתיים בתפיסה אחת, ובשלש אפילו בשתי

דאמר התם, דככרות של בעל הבית הוו דבר שבמנין, והביאו הר"ן הכא (כא: מדפי הרי"ף).

יא) מתני', אמרו לו אין פדיון לעבודת כוכבים. כתב בחידושי הריטב"א, דלכולי עלמא אין פדיון. אלא דרבנן סברי, דהווי כעין פדיון, ורבי אליעזר סבר, דלא חשיב פדיון כלל.

יב) גמ', ההוא גברא דאיתערב ליה חביתא דין נסך בחמריה. הרי"ף (כב: מדפי הרי"ף) גורס, "חביתא דסתם יינם". וביאר הר"ן (כב. מדפי הרי"ף), משום דמשמע ליה מדאמרינן "בחמריה", ולא אמרינן "ביני דני", דין בין הוה, ולא חבית בחבית, ואם כן, על כרחך בסתם יינן הוה, דאי ביין נסך הא אמרינן לקמן (עד.), דין בין אסור, אפילו למכור כל החביות חוץ מדמי איסור, וכל שכן שלא נתיר בתקנתו דרבי אליעזר על ידי הולכת הנאה. וביאר, משום דסבירא ליה דתקנות רבן שמעון בן גמליאל ורבי אליעזר שוות הן. ובחידושי הריטב"א כתב, דהכא בחבית בין החביות איירי, דומיא דההיא דלעיל, דאמר רב חסדא הלכתא כרבי אליעזר אפילו בחבית, ומאי דנקט הרי"ף חביתא דסתם יינם, משום דשכיח. והבעל המאור כתב לשיטתו שנתבארה לעיל באות ח' דאפילו יין בין שרי לרבי אליעזר, משום דהכא איירי לאחר פדיון.

יג) גמ', שקול ד' זוזי ושרי בנהרא. כתבו התוס' ביומא (נה:): ד"ה ונברור, דהא דנקט ד' זוזי, לאו דוקא, אלא אורחיה דגמ' הוא, כדאיתא התם, ובערכין (כט.).

יד) רש"י ד"ה ונשתרי לך, בתוה"ד, ולא דמיא הך מילתא לפלוגתא דרבן שמעון בן גמליאל ורבנן וכו' דהתם תרווייהו סבירא להו כרבנן דהכא וכו'. הקשה המהרש"א, אם כן, קשיא הלכתא אהלכתא, דהכא פסקינן כרבי אליעזר, ולקמן בפרק בתרא פסקינן כרבן שמעון בן גמליאל.

טו) גמ', איתמר עבודת כוכבים שנשתברה מאליה וכו'. הקשה בחידושי הריטב"א, הא לעיל (מא:): איפלגו בהא מילתא ולא אדכרינן להו אהדדי כלל. ותיריך, דלא שייכי אהדדי דהתם מיירי בנשברה לגמרי, והכא בשעדיין עיקרה קיים, דאפשר דריש לקיש דשרי התם הכא מודה דאסור, משום דעיקרה קיים, ולא שייך כל כך למימר "אידיה נפשה לא מצלה להווא גברא מצלה ליה", דהא הצילה עיקרה, ואפשר נמי דרבי יוחנן דאסר התם הכא מודי דשרי, דהכא כיון דעיקר עבודה זרה קיימא להשתחוות לה, אין לו חפץ בשבריה ומבטלה, אבל התם דנשתבר לגמרי אינו רוצה להיות בלא שום עבודה זרה, ודעתו לחזור ולתקנה.

פרק רבי ישמעאל

טז) רש"י ד"ה עובדין לשברים, בתוה"ד, והשתא לא חשיב להו תקרובת אלא עבודת כוכבים עצמה. וטעמא, ביאר הר"ן (כג: מדפי הרי"ף), כדאיתא לקמן (נ:), דאין תקרובת עבודת כוכבים נאסר אלא בכעין פנים.

יז) תוס' ד"ה אפילו תרתי נמי ליתסרו, הוא הדין דהוה מצי למימר אפי'

הדרגת היוזמי

מסכת עבודה זרה דף נ - דף נא

כה תשרי - כו תשרי התשע"א

ואפילו אין דרכה לעובדה במקל מרבינן. אמנם רש"י (שם) בד"ה שבר מקל לפניה פירש, וכגון שדרכה לעובדה במקל וכמו שכתב הכא. והיינו דבכהאי גוונא הוי המקל לעבודה זרה זו, כבהמה לפנים. וכתב הרמב"ן דאינו נראה. עוד הקשה, דלקמן (נא:), תנן, מצא בראשו פרכילי ענבים, ואוקימנא לקמן (נא:), כגון שבצרן מתחלה לכך, והוי משתבר כעין פנים, והא מרקוליס אין הדרך לעובדה בענבים כלל. והר"ן (כג. מדפי הרי"ף) תירץ, דהא נמי הוי כעין פנים משום דענבים באים בפנים לביכורים. והרמב"ן ובחידושי הריטב"א פירשו בשם הראב"ד, דבשבר מקל בפניה חייב אף בשאין עובדין אותה במקל, והא דנקט, "שעובדין אותה במקל", רבותא אשמעינן, דאף שעובדין אותה במקל, זרק מקל בפניה פטור, משום דלא הוי כעין זריקה המשתברת.

(יב) תוס' ד"ה שבר, והוא הדין שבר אבנים לפני מרקוליס שדרכה בזריקה. הקשה היעב"ץ, מאי טעמא בעי לשבר האבנים בפניה, כיון דדרכה בזריקת אבנים, נאסרים האבנים בזריקה לחודה.

(יג) תוס' ד"ה ספת לה צואה, בסוה"ד לכך נראה לפרש לכלכה בצואה. ביאר האמרי צבי, מה שלא פירש כן רש"י, משום דהכא איירי בעבודת כוכבים שדרך לעובדה בצואה, דבלאו הכי לא מיחייב, כמו שפירש רש"י בד"ה שבר מקל בפניה חייב, ומסתמא איירי ב"פעור" דדרך לעובדה בכך, כדאיתא בסנהדרין (סד:), דסבטא בן אלס קינח צואה בחוטמה של פעור וקילסוהו משרתי עבודה זרה, ואי איירי הכא בקינוח פשיטא דחייב.

דף נא ע"א

(א) גמ', בצואה לחה. הקשה הרש"ש, דבברכות (כה). מוכח, דיבשה נפרכת יותר מלחה, וכמו שפירש רש"י (שם) בד"ה שרא ליה מריה. ותירץ, דהכא רצה לומר לחה היוצאת בשלשול.

(ב) תוס' ד"ה חייב, פ"ה וכו' וצ"ל דמ"מ היתה רגילה בצואה וכו' צריך לומר שעובדין אותה בחגב בענין אחר. ובחידושי הריטב"א דייק מלשון רש"י בד"ה שחט לה חגב, דאפילו אין עבודתה בכך כלל, מדכתב, "לכל עבודת כוכבים שבעולם". וכן בצואה, אפילו אין דרכה בצואה כלל. וביאר, דהיינו משום דאיכא "שם זריקה", וכן בחגב, איכא "שם שחיטה", דאיכא שבירת מפרקת כעין זביחה, וכיון שיש עליה "שם אחת מד' עבודות", ודומה לה במה שהיא משתברת, שפיר חשיבא תולדה, אבל שבירת מקל שאין עליה "שם אחת מארבע עבודות" אף דמעשה השבירה הוי כעין זביחה, לא חשיבא תולדה אלא כשעבודתה במקל, והכי נמי גבי שחט לה חגב רבי יהודה מחייב אף שאין עבודתה בחגב, כיון דאיכא "שם שחיטה" ואיכא שבירת מפרקת כעין זביחה וסיים שכן דעת רבינו יונה ורבותיו.

(ג) בא"ד, צריך לומר שעובדין אותה בחגב וכו' וכי יועיל צוארו דומה לבהמה להחשיב כעין פנים יותר מבהמה בעלת מום דאמרינן לקמן דפטור וכו'. אמנם הרמב"ן (להלן) כתב, דרבי יוחנן דפוטר בבהמה בעל מום, כרבנן סבירא ליה, דלית להו סברא ד"צוארו דומה לבהמה", והוא הדין דאפילו

תפיסות, ומיהו כל שמרוחקות יותר מארבע אמות אפילו רבי ישמעאל שרי דהא לא אסר אפילו בשלש אלא כשהן בצד מרקוליס. אמנם בתירוץ בתרא כתב, דבליכא גובהה תלינן דמיניה נפול.

(ו) גמ', מנין לתקרובת עבודת כוכבים שאין לה בטולה עולמית וכו'. כתב בהגהות רא"מ הורוויץ לעיל (לב:), דכולי עלמא סבירא להו היקישא דזבחי מתים לאיסור הנאה, ולענין ביטול, ונהיינו, אף רבנן דפלגי עליה לענין טומאה. וטעמא, כיון דאיסור אכילה מוכח בקרא, יש ללמוד נמי איסור הנאה, אמנם דינא דליכא ביטול, הוי כגילוי מילתא בעלמא.

(ז) גמ', ביאר ה"ט"ז (יורה דעה סימן קלט סק"ד), דהטעם, משום דתקרובת גרע מעבודת כוכבים עצמה, דעבודת כוכבים עצמה ונוייה תלויין בשלמותה, דכל זמן שהוא שלם פלח לה, ואם נפסל בטל ממנו מחשבה זו, אבל בתקרובת, דאפילו דבר מועט מקריב לפני העבודה זרה, שפיר נאסר אף בנפסל.

(ח) גמ', בעינן כעין פנים וליכא. הקשה בחידושי הריטב"א, כיון דלא נאסרו כלל מדין תקרובת, אפילו חפה בהם ישראל דרכים יהיו מותרות, ותירץ בשם הראב"ד, דהא דמהני מה שאינו כעין פנים, היינו שיועיל לו ביטול, אבל מכל מקום אסור הוא וצריך ביטול כעבודה זרה. והקשה על דבריו, דמהיכא תיתי להאי איסורא, כיון דליתיה בכלל "אשר חלב וזבחימו יאכלו" ובכלל "זבחי מתים". ותירץ, דדעת זורקי אבנים למרקוליס, שיהו לה לתקרובת, וגם שיהיה למגדל עבודה זרה, ומשום הכי אף כשאין נאסר מדין תקרובת נאסר מדין עבודה זרה עצמה, ולכך צריך ביטול, וישראל שביטל לא מהני. וכמו שכתבו בתוס' ד"ה בעינן כעין פנים.

דף נ ע"ב

(ט) רש"י ד"ה עד ראש השנה, בתוה"ד, הכא שרי שלא ימותו הנטיעות וכו'. הקשה המהר"ם, למאי דמסיק, דהכא באברויי אילנא עסקינן, אמאי שרי בשלשים יום, הא לא שייך הכא טעמא דרש"י שלא ימותו הנטיעות. ותירץ, דאף למאי דמסיק דהכא מיירי באברויי אילנא, מכל מקום הנך מלאכות מקרו "שלא ימותו", כלפי שאר מלאכות שעיקרן להוסיף תיקון, משום דבלאו הכי יתקלקלו האילנות. וסגי בכך להתיר בשלשים יום דרבנן.

(י) תוס' ד"ה ומשקין, בתוה"ד, וקשה כמאן אי כרבי עקיבא וכו'. תירץ המצפה איתן, על פי התוס' בראש השנה (ט:), ד"ה ומותר, דדוקא לענין חרישה הוי תוספת דאורייתא לרבי עקיבא, אבל לא עבודת האילן.

(יא) גמ', עבודה זרה שעובדין אותה במקל שבר מקל לפניה חייב זרק מקל בפניה פטור. פירש רש"י בד"ה שבר מקל, בתוה"ד, וזו, אם לא היו עובדין אותה במקל לא מחייב בשבר מקל, דלא שייכא בפנים וכו' אלא כגון שהיו עובדין אותה בקשקוש מקל או בענין אחר, הלכך שבר מקל בפניה חייב וכו'. והקשה בחידושי הרמב"ן, כיון דשבירת מקל כעין פנים היא, אפילו אין עובדין אותה במקל יהא חייב, דהוי כזובח בהמה למרקוליס דחייב כדאיתא בסנהדרין (סא:), דהא שבירת מקל תולדה דזביחה היא כדאיתא שם (סב:).

זרע", "אתך" למה לי. ותירצו, דדרשינן מינה "אתך" שיהיו טפילין לך.

(יא) רש"י ד"ה אי מאתך, אבל זקן וסריס מחמת חולי. ביאר המהרש"א, הא דנקט סריס מחמת חולי, דסריס אדם בלאו הכי אימעט, מדהוי מחוסר אבר.

דף נא ע"ב

(יב) מתני, מצא בראשו מעות כסות או כלים הרי אלו מותרין. כתב התוס' רי"ד, מדקתני "בראשו" בלשון זכר, ולא תני "בראשה", כדקתני בכולה מסכתין, שמע מינה דאמרקוליס דרישא (לעיל מט:), קאי, ואתא לאשמועינן, דאף דעבודתה דרך בזיון, היכי דמצוי לפניו פרכילי ענבים, אסורין, דאמרין, תקרובת עבודת כוכבים הן.

(יג) גמ', מעות דבר של נוי הוא. כתב בחידושי הריטב"א, שמע מינה, דנויי עבודה זרה אף שאין דרכה בכך אסורין, דהא מסתמא אין דרך מרקוליס בכך. והביא בשם יש מי שכתב, דהיה דרכם לעשות כן למרקוליס לפעמים, דאי לאו הכי לא יהיו אסורין בדרך נוי.

(יד) גמ', בכיס קשור ותלוי לו בצוארו וכו'. כתב בחידושי הרשב"א בשם רבינו הרב, דאפילו למאן דאמר דאבני מרקוליס אסורין מדין תקרובת ולא בעינן זריקה המשתברת, הכא שרי, משום דמעות כסות וכלים אינם בכלל תקרובת ואף על פי שדרכה בכך, דלא חשיב תקרובת, אלא דבר שאוחזין בחוקי העבודה זרה שלהן שחפצה בכך, כגון זריקת אבנים למרקוליס, אבל כלים ומעות אינם תקרובת שתהא העבודה זרה חפיצה בגוף המעות והכלים. והא דאוקמינן לעיל (בעמוד א') בענבים וכגון שבצרן מתחילה לכך, היינו נמי שיש בחוקיהם לבצרן מתחלה לכך.

(טו) גמ', כל שהוא לפניו מן הקלקלין אפילו מים ומלח אסור. פירש רש"י ד"ה אפילו מים ומלח, כיון דכעין פנים הוא הוה תקרובת, וכן פירשו התוס' ד"ה אפילו. ובחידושי הרמב"ן לעיל (בעמוד א') הביא יש מפרשים, דאסור מדין משמשין. ודחה דבריהם, דמשמשי עבודת כוכבים לכולי עלמא אין נאסרים עד שיעבדו, ואין הדבר קרוב לחשוש, שכבר נעבדו ונשתמשו במים ומלח.

(טז) תוס' ד"ה אפילו, בסוה"ד, אם כן גבי פער קאמר חוץ כפנים דמיתסר ואמאי וכו'. כתב המהר"ם, דרש"י בד"ה אפילו חוץ כפנים דמי, יישב האי קושיא, שביאר דטעמא דאפילו חוץ דפער כפנים דמי, משום דעבודתו דרך בזיון, הלכך לא שיירי ביה ולא מפסקי. והיינו, דהטעם שם משום תקרובת ולא משום נוי.

(יז) מתני, נהנין מהן שלא בטובה. פירש רש"י ד"ה נהנין ממנה, שלא יעלו שבר לכומרים. ורש"י לעיל ד"ה (מד:), שלא בטובה פירש, שלא יחזיק טובה לכומרים. והקשה בחידושי הריטב"א (הכא), דבשלמא להחזיק טובה לכומרים איכא למיסר, משום דהוה כמחשיב העבודה זרה, אבל טובת עובדיה בלאו כומרים דקאמר בגמ', מאי חשיבותא הוא, כיון שאין הגנה הזאת נוי לעבודה זרה כלל.

(יח) גמ', אם אינו ענין למקומות דלא מיתסרי. הקשה בחידושי הריטב"א,

בבהמה מחוסרת אבר פטרי רבנן, אלא להודיעך כחו דרבי יהודה קתני חגב, בדדומה צוארו לבהמה, סגי. וכן כתב הר"ן (כג: מדפי הרי"ף).

(ד) גמ', אמר רב נחמן וכו' עבודת כוכבים שעובדין אותה במקל וכו' זרק מקל לפניה חייב. פירש רש"י ד"ה זרק מקל בפניה חייב, וכגון שעבודתה בזריקת מקל. והיינו, דלא פליג אדרב יהודה, דאמר לעיל (ג:), זרק מקל בפניה פטור, דהתם בשאין עבודתה בזריקת מקל אלא בקשקוש, כמו שכתב רש"י (שם) ד"ה שבר מקל בפניה חייב. והר"ן (כג: מדפי הרי"ף) פירש בשם אחרים, דהא דרב נחמן, בעבודת כוכבים שעובדין אותה בקשקוש מקל היא, דומיא דההיא דרב יהודה דלעיל, ופליג עליה, ואמוראי נינהו אליבא דרב, רב יהודה סבר אליביה דזורק מקל למי שעובדין בקשקוש, הוי שלא כדרכה פטור, ורב נחמן סבר אליביה דהוי כדרכה.

(ה) גמ', שבר מקל בפניה חייב ונאסרת. כתב היעב"ץ, ד"נאסרת" קאי גם על העבודה זרה עצמה, אם לא נעבדה עד השתא, למאן דאמר דעבודה זרה של גוי אינה אסורה עד שתיעבד, דבשבירה זו נעבדה. ולכך נקט "נאסרת" בלשון נקבה.

(ו) רש"י ד"ה אלא מעתה, דבעינן כעין פנים. העיר המהרש"א, דרב לא בעי כעין פנים, מדאסר בשיבר מקל לפניה, אלא תליא בזריקה המשתברת, והוה ליה למימר, אלא מעתה דבעינן כעין זריקה המשתברת. וכתב הרש"ש, דהמהרש"א היה צריך להקדים הערתו בדיבור הקודם, ברש"י ד"ה אינה נאסרת, דלא הוי תקרובת אלא מידי כעין פנים. ועיין באות הבאה.

(ז) בא"ד, שם. עיין באות הקודמת. ותירץ הרש"ש, דרש"י נקט שיגרא דלישנא דלעיל (ג:), ודלהלן.

(ח) גמ', מנין לזובח בהמה בעלת מום לעבודת כוכבים שהוא פטור. כתב בחידושי הרמב"ן, דרבי יוחנן פליג אדרב דאמר לעיל (ג:), עבודת כוכבים שעובדין אותה במקל, שבר מקל בפניה חייב, דרב מחייב אכעין זביחה נמי, ורבי יוחנן פליג, דבעינן כעין פנים ממש. אמנם הר"ן (כג: מדפי הרי"ף) כתב, דלרש"י לעיל (ג:), ד"ה שבר מקל בפניה חייב, דלא מחייב רב בשבר מקל בפניה אלא בעבודת כוכבים שעובדין אותה במקל, אפשר, דרבי אבהו לא פליג עליה דרב, דאיהו מיירי בעבודת כוכבים שאין עובדין אותה בבהמה כלל. [אמנם הרמב"ן לשיטתו דפירש (שם) דאפילו אין עובדין אותה במקל, חייב לרב].

(ט) גמ', לא אסרה תורה אלא כעין פנים. הקשה הר"ן (כג: מדפי הרי"ף), דלקמן (עמוד ב') תנן, מצא בראשו פרכילי ענבים עטרת של שבלים וכו' אסורים, ואוקמינן בגמ', כגון שבצרן מתחלה לכך, אלמא מיחייב כבעין זביחה אף דלא הוי כעין פנים. ותירץ, דלרבי יוחנן כל שאותו דבר בא בפנים, אף שאין עובדין בו לגבוה באותה עבודה שהוא עובד בו לעבודת כוכבים זו, מקרי "כעין פנים", ופרכילי ענבים באין בפנים בביכורים. וכן כתב בחידושי הרמב"ן.

(י) גמ', השתא דנפקא מאתך לחיות זרע למה לי וכו'. הקשו התוס' לעיל (ו:), ד"ה והשתא, למאן דאמר טריפה אינה יולדת, ונפקא לן טריפה מ"לחיות

“של אוכלין”, משום דלרבי יוחנן לא הוי תקרובת אלא בכעין פנים כדאיתא לעיל (נא.), וכעין פנים לא משכחת לה אלא באוכלין, אבל הוא הדין דמיבעיא לן בתקרובת של כלים. אבל הביא בשם יש אומרים [ועיין ברש"י ד"ה מאי כיון], דבדוקא נקט של אוכלין, משום דבטומאה דאורייתא לית להו טהרה במקוה. וכתב, דאין זה מחזור, מדלא קאמר לה בגמ'.

ז) גמ', כיון דאיסורא לא בטיל כדרב גידל וכו'. כתב בחידושי הריטב"א, דהכי נמי הוה מצי למיבעי בעבודה זרה של ישראל או במשמשיה דלית להו בטלה, אלא דכל כמה דמצינן לאורויי בשל גוי לא מיירינן בשל ישראל.

ח) גמ', טומאה דרבנן בטיל. כתבו התוס' בחולין (יג:), ד"ה תקרובת, דאף דלרבנן דרבי יהודה בן בתירה ליכא טומאת אהל בתקרובת כדמשמע לעיל (מח:), מכל מקום, איכא טומאה מדרבנן כדאמר הכא, ולר' יהודה בן בתירה טומאה דאורייתא היא. אמנם רש"י לעיל (מח:), ד"ה ועבר תחתיה טהור כתב, דאף טומאת תקרובת לרבי יהודה בן בתירה דרבנן היא.

ט) תוס' ד"ה כיון דאיסוריה בטיל, וגבי כלים וכו' דמיירי בכלים של תקרובת עבודת כוכבים שאין להם ביטול. וכן פירש בחידושי הריטב"א (לעיל עמוד א) בשם הראב"ד. והקשה עליו, דהתינוח לרב דאמר לעיל (נא.), שבר מקל לפניה נאסר, דשייך תקרובת אפילו בשבירת מקל ואף דלא הוי כעין פנים, אלא לרבי יוחנן דאמר (שם), לא אסרה תורה אלא כעין פנים, הא לא משכחת בכעין פנים אלא אוכלין. ומשום הכי פירש בשם הרמב"ן כרש"י לעיל (בעמוד א) ד"ה ותבעי לך כלים, שהביאו התוס' כאן. ועיין באות הבאה.

י) בא"ד, ודלא כפירוש הקונטרס שנשתמשו בהם לעבודת כוכבים. ובחידושי הריטב"א יישב קושיית התוס', שדרך התלמוד לבאר דבריו מעט מעט. [ואף דהכא אמרינן דבדבר שיש בו ביטול לאיסורו ודאי דמועיל לטומאתו, קודם לכן לא סבירא לן הכי].

יא) גמ', הכנו שגגנום והקדשנו שהקדשנו אחרים תחתיהם. כתב בעל המאור (כד. מדפי הרי"ף), דלא אתיא הך שינויא כסוגיא דלקמן (נד:), דקאמר, דמהכא ילפינן, דאדם אוסר דבר שאינו שלו על ידי מעשה, מן התורה. אמנם בחידושי הריטב"א כתב, דשפיר אתי כהאי סוגיא, [והיינו, דהאיסור דאמר שם, נמי מדרבנן הוא, וכן כתב רש"י (שם) ד"ה איתסרו להו. אמנם בתוס' לעיל (מו.) ד"ה בהמה תוכיח כתבו, דהוא מדאורייתא]. ועיין בתוס' ד"ה ברוך אתה לשמים.

יב) גמ', התם קרא אשכח ודרש דכתיב ובאו בה פריצים וחללוהו. כתב הבעל המאור (כד. מדפי הרי"ף), דדרוש דנפקו לחולין על ידי ישראל, דהאי "פריצים", היינו פריצי ישראל, וכוונו בה עובדי כוכבים מיד ישראל דדוקא על ידי ישראל נפקי לחולין, אבל לא על ידי עובדי כוכבים דלאו בני מעילה נינהו. אבל הרמב"ן במלחמות ה' (שם) כתב, דודאי הני פריצים היינו עובדי כוכבים, דקרא בעובדי כוכבים כתיב, שהרי נביא מתנבא על המקדש שיחרב, ואומר שיצא לחולין על ידם, ואף דבעלמא אינם בני מעילה, הכא גזירת הכתוב שיצא לחולין על ידם, ואף דבעלמא נמי אין מעילה בקרקעות, הכא

דלמא מקומות ממש, ומפני שעשו בהם מעשה, דהא על ידי מעשה נאסרת אף קרקע כדאיתא לקמן (נד:). ותירץ דכשאמרה תורה "אלוהיהם על ההרים" ודרשינן ולא ההרים עצמם אלוהיהן, הרי העידה לנו שלא עשו בהם מעשה. וכן כתב בחידושי הרשב"א. עוד תירץ הריטב"א, דאם עשו בהם מעשה, היינו כלים.

דף נב ע"א

א) גמ', אימא דישראל כלל וכלל לא. פירש בחידושי הריטב"א, משום שישראל אינו בוטח בה לעולם.

ב) גמ', ואימא כעובד כוכבים. הקשה בחידושי הריטב"א, הא עבודה זרה דישראל חמירא לענין שאין לה ביטול. ותירץ דהני מילי לאחר שעבדה, משום דעביד בה טפי מנכרי, וכדאשכחן גבי ההולכין לתרפות, לעיל (לג.). אבל כל זמן שלא עבדה לא חמיר מנכרי, דאדרבה ישראל עביד דמימליך טפי.

ג) גמ', דבר המביא לידי תועבה. כתב בחידושי הריטב"א, דלפי זה, אתי שפיר הא דלא כתיב, "אשר יעשה תועבת ה' פסל ומסכה", דהוה משמע, דמשעת עשייה הוא תועבת ה'.

ד) גמ', שם. הקשו בחידושי הריטב"א והרשב"א בשם הראב"ד, ותיפוק ליה מדכתיב "ואשריהם תשרפון באש" (דברים יב ג), ואמרינן לקמן (נג:), דארץ ישראל ירושה היא להם מאבותיהם ונאסרו בהשתחאה דעכו"ם, והווי עבודה זרה של ישראל. ותירץ הראב"ד, דאיכא למימר דדין השריפה הוראת שעה היתה, שלא יטעו אחרי עבודה זרה של אמוריים. והרמב"ן תירץ, דהתם דוקא דאיירי בשעבדה גוי, אין גוי יכול לבטל, דלאוסרה הוי שליח, לבטלה לא הוי שליח, אבל ישראל העובד, קא סלקא דעתך דיכול לבטל, דאיהו אסרה ואיהו שרי לה, קא משמע לן.

ה) גמ', משמשין ממשמשין גמור או דלמא מיניה גמור. נסתפק בחידושי הרמב"ן, אי משמשי עבודה זרה דישראל יש להם ביטול אי לאו. וכתב, דמשמע מסוגיין, דאין להם ביטול, מדקאמר לקמן (עמוד ב'), קא מיבעיא לן למאן דאמר בית חונוי לאו בית עבודה זרה היא, אלמא למאן דאמר בית עבודה זרה היא פשיטא דאסורים משום דהווי משמשי עבודה זרה של ישראל, ואין להם בטלה. ודחה הראיה, משום דאיכא למימר חדא מינייהו נקט, והוא הדין דהווי מצי למיבעי אליבא דמאן דאמר עבודה זרה היא. וכתב, דמדברי הראב"ד משמע, שאין להם ביטול, וסמך לדבר, מדכתיב "ונתצתם את מזבחותם" (דברים יב ג), דהיינו דאי אפשר על ידי ביטול, משום דעבדום על דעת ישראל כדאיתא לקמן (נג:), ורש"י לקמן (נג:) בד"ה מזבח כתב, דסתם מזבח מקריבין עליו, ואם כן הווי משמשין, ואפילו הכי אין לו ביטול.

דף נב ע"ב

ו) גמ', כי קמיבעיא ליה תקרובת של אוכלין. כתב בחידושי הריטב"א, דנקט

גזירת הכתוב הוא. ועיין באות הבאה.

אות ו'), נהי דמצד עבודת ישראל יש לה ביטול, מכל מקום לא גרע מעבודת כוכבים של גוי שזכה בה ישראל דאין לה ביטול. ואף דאינו אלא מדרבנן, כדמוכח **לקמן** (ג:), דפריך דתיהני ביטול לאשרות אף שהן כבר ביד ישראל, מכל מקום לא יתכן למתני עובד כוכבים מבטל עבודה זרה דישאל, כיון דמדרבנן אינו מבטל. ותירץ, דלא אסרו חכמים אלא כשהביטול בשל ישראל, דגורין משום עבודה זרה דישאל שעבדה ישראל, אבל הכא שהביטול הוא בחלק הגוי, וממילא מיבטל חלקו של ישראל, לא גזרו. **ובשו"ת אחיעזר** (חלק ב' סימן טז אות ב') כתב, דהא דישאל אדעתא דנכרי קא פלח, הוא בגדר תנאי, דהיינו כיון דהנכרי מבטל חלקו ממילא בטיל חלק הישראל.

טו) **גמ', פשיטא**. הקשה **בתוספות רבינו יהודה מפאריש**, הא **לעיל** (עמוד א') אפיקנא דעבודה זרה של ישראל לא בטלה מדכתיב "ושם בסתר", אבל מהיכא פשיטא שישראל לא מבטל עבודה זרה של גוי. **ובפירושו רבינו יהודה אלמנדרי** תירץ, דפריך בגמ' פשיטא, דהא אשמועינן **לעיל** (מב:), הכי, ממאי דאמרינן המוצא כלים ועליהם צורת חמה וכו' יוליכם לים המלח ולא אמרינן לבטליה ולשקליה.

(יג) **גמ', שם**. הקשה **הבעל המאור** (כד: מדפי הרי"ף), מאי שנא אבני מזבח דנפקי לחולין על ידי פריצי ישראל, מכלים דאחזו, דלא נפקי לחולין על ידי ישראל, כדמשמע להלן בגמ', דלא נאסרו על ידו, משום "דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו". ותירץ, דהתם הוו כלי שרת, דאינם יוצאים לחולין על ידי מעילה, כדתנן **במעילה** (יט:), אבל הכא אבני מזבח דלא הוו כלי שרת, יכולים היו לצאת לחולין על ידי ישראל, דבני מעילה נינהו. והקשה עליו **הרמב"ן במלחמות ה'** (שם), דאבני מזבח נמי לא נפקי לחולין, דקדושת הגוף נינהו וכל שאין לו פדיון יש בו מועל אחר מועל, כדתנן **במעילה** (יט:), ואבני מזבח אין להם פדיון, כדמוכח מהא דפריך להלן לרב פפא, לתבריהו וליבטלינהו וליפקו לחולין, ואילו למאי דקסלקא דעתין מעיקרא לא קשיא לן אמאי גזו, ליפרקינהו וליפקו לחולין, אלמא אין להם פדיון, דקדושת הגוף נינהו. ומשום הכי פירש, דהא דיצאו לחולין הכא הוא על ידי פריצי עובדי כוכבים, וגזירת הכתוב הוא שיצא על ידם אף שאין בהם מעילה, וכמו שנתבאר באות הקודמת.

יד) **גמ', ישראל אדעתא דעובד כוכבים פלח**. הקשה **החזון איש** (סימן ס'

הצטרף גם אתה ללומדי ה"דרף היומיומי" בעיון!!!

זמני השיעור בדף היומיומי בעיון ע"י רבני הכולל בכל יום בין השעות 9:45-10:45 בבית המדרש "משכן אהרן" שע"י חניכי ישיבת פוניבז' מודיעין עילית ת"ו

יש אנשים שרוצים לעשות יד ושם לזכר עולם על נשמת אבותיהם ועושים להם מצבה של אבן וכו'...

יתנדב עבורו איזה ספר הצריך לרבים ללמוד בו, ויכתוב עליו את שמו, ובכל עת שילמדו בו יהיה לנחת רוח לנשמת הנפטר... (הח"ח באהבת חסד ח"ב נפט"ו)

כתובת המערכת: רח' שאגת אריה 17/25 קרית ספר מודיעין עילית. טל/פקס: 08-9741714 ©

למנויים, לתרומות, להנצחות ולכל ענין 050-4102442 Sbma@kavnaki.net

<http://www.shtaygen.co.il/?CategoryID=1124>